

LA REVISTA
DE L'EIXAMPLE

PUBLICACIÓ GRATUÏTA
VINT-I-SISÈ NÚMERO. OCTUBRE 2008

// EDITORIAL

A principis del segle XX la comissió encarregada de la urbanització de l'Eixample ho tenia clar: calia dotar el nou districte de fonts. I no es tractava solament d'apaivagar la set dels passejants; també era una bona oportunitat per decorar la ciutat, per permetre que grans escultors de l'època aportessin el seu treball a l'embelliment de l'Eixample.

Així van sorgir les fonts de l'Eixample, els aiguaders de l'Eixample, sobre els quals versa el reportatge d'aquest número de la revista *E*. A "Comerços amb molta Història" celebrem un aniversari, els noranta anys de la Ferreteria Domènech, i en la recerca de manifestacions artístiques relacionades amb el districte anem a parar a unes sabates: la línia Locus BCN de la marca mallorquina Camper, que s'ha inspirat en els panots de l'Eixample.

// L'ENTREVISTA DE LES 10

JOSEP MARIA CASTELLET

"Intentar allò impossible. Fer quelcom que estigui més enllà de les teves possibilitats. Aquest és l'únic estímul possible! La resta és irrisorieta vegetativa. Fes: fent, et fas." Aquestes paraules, extretes d'una entrevista recent, exemplifiquen l'actitud vital de **Josep Maria Castellet i Díaz de Cossío** (Barcelona, 1926). Escriptor, crític i editor, Castellet ha trobat en la literatura un món per aportar-hi quelcom de propi i per evadir-se de la realitat: amb la publicació de la revista *Laye* juntament amb Gabriel Ferrater, Carlos Barral i els germans Goytisolo en els anys de més repressió del règim franquista; a través de la seva obra teòrica amb llibres com *La hora del lector* (1957), *Poesia catalana del segle XX* (1963), *Josep Pla o la raó narrativa* (1978), exemples de la seva aportació ideològica i d'aprofundiment a les literatures espanyola i catalana; des dels càrrecs exercits a Edicions 62 i Ediciones Península, a l'Association Internationale des Critiques Littéraires de París, al Consell Assessor de Cultura de la Generalitat, a la Comunitat Europea degli Scrittori de Roma o l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, entre d'altres; amb el reconeixement de premis com la Creu de Sant Jordi (1983), la Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona (1993) i la Medalla d'Or de la Generalitat (1999). Aquest ràpid i maldestre compendi de fets i fites no explica la vida de Josep Maria Castellet, però n'exemplifica l'obstinació a fer, sempre fer. Per furgar en la vida del nostre personatge és recomanable buscar entre les pàgines d'*Els escenaris de la memòria* (1988) o *Dietari del 1973* (2008).

»1. **Tres raons per viure a l'Eixample.**

Té un dels plans urbanístics més innovadors del segle XIX europeu. Hi ha un dels edificis de més importància històrica de l'arquitectura, la Pedrera. I la vida de barri hi és molt còmoda; s'hi pot trobar de tot.

»2. **L'Eixample és de color...**

Magenta.

»3. **A quina estació de l'any el prefereix?**

A la tardor.

»4. **Quina música li posaria?**

Música de Wagner de fons.

»5. **Quin racó de l'Eixample hauriem de descobrir?**

Els patis interiors de les illes.

»6. **Què fa quan no treballa?**

No treballar.

»7. **La vetllada perfecta és...**

Un concert al Palau de la Música.

»8. **El millor viatge va ser...**

Un mes per l'Amèrica Llatina.

»9. **Té alguna mania no confessada?**

Sí, i no les confessaré ara.

»10. **Si no visqués a l'Eixample, on li agradaria viure?**

A Londres.

ProEixample

València, 307, 1r 2a
08009 Barcelona
Tel. 934 766 850
www.proeixample.cat

CONTINGUTS

// editorial // l'entrevista de les 10: JOSEP MARIA CASTELLET

// ELS AIGUADERS DE L'EIXAMPLE

// l'Eixample al dia

// inspiració a l'Eixample... : UNA CIUTAT FETA SABATA // sabies que... // passatemp de l'Eixample: SOPA DE LLETRES

// comerços amb molta història: FERRETERIA DOMÈNECH

ELS AIGUADERS DE L'EIXAMPLE

“Tinc set”. La sentència, així com el clàssic “quan arribarem?” (que en aquest reportatge no vindrà a tomb), formen part del repertori de queixes que tot nen com cal alguna vegada ha dirigit a l'adult acompanyant. El perquè del seu èxit sembla clar: ambdues oracions expressen un malestar primari, una necessitat bàsica no coberta, d'aquelles que, si les senten, els adults mantenen en secret —conscients que tard o d'hora les podran resoldre, o per no posar més nerviós al personal—, però que els nens, així d'egoistes i poc soferts que són, expressen tot just començar. A principis del segle XIX la Comissió de l'Eixample dedicada a la urbanització del nou districte ho va tenir clar: calia prendre el relleu dels mestres d'aigua que durant el segle XV havien dissenyat les conduccions i les fonts del casc antic, com les de les places de Santa Maria i Sant Just, i crear un teixit de sortidors públics que apaivaguessin les queixes —manifestades o viscudes en la intimitat— dels vianants assedegats. Més enllà de l'aigua, també s'entenien les fonts com a elements decoratius i símbols de bonança; en cosa de vint anys la Comissió va omplir l'Eixample de brolladors amb estàtues, de fonts amb petits personatges de bronze, des d'adolescents fins a animalons, passant per nenes sortides de contes. I encara hi són. Han contemplat impassibles la transformació de la ciutat durant un segle i segueixen allà fora, per si tenim set. Són els aiguaders de l'Eixample.

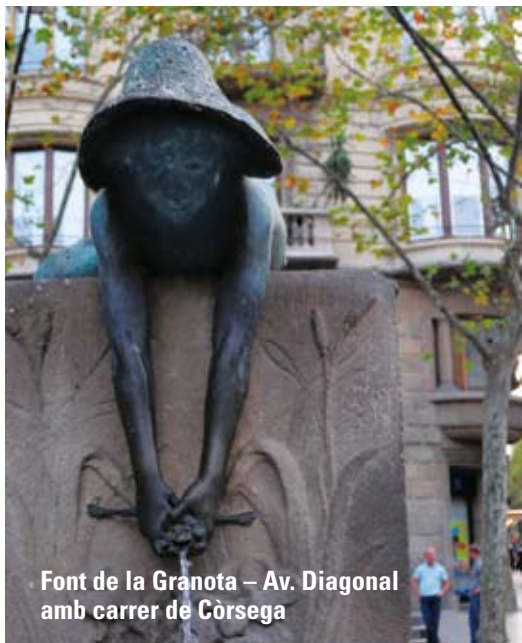
Textos: Guillem Gisbert
Fotografies: Isaac Casals

Font del Trinxa – Rda. de la Universitat amb carrer de Pelai

Font del Noi dels Càntirs
– Pl. de la Universitat

Font de la Granota – Av. Diagonal
amb carrer de Còrsega

LES FONTS DE JOSEP CAMPENY

Vikipèdia bateja l'estil d'aquest escultor nascut a Igualada l'any 1958 com a *realisme anecdòtic*. Van ser seves les tres primeres fonts de l'Eixample, inaugurades el desembre de 1912: la **Font del Trinxa** (Ronda de la Universitat amb Pelai), la **Font del Noi dels Càntirs** (plaça d'Urquinaona) i la **Font de la Granota** (avinguda Diagonal amb Còrsega), totes de bronze. Les tres estàtues tenen una certa unitat temàtica, sempre amb adolescents de protagonistes. El *trinxa* no deixa de ser un jove desbocat que fa un pèl de por: s'ha enfilat al basament de la font i ens espera excitat amb les mans al sortidor, decidit a mullar-nos. Va descalç i mal vestit, segurament ha passat una jornada laboral interminable i pèssimament remunerada en algun taller i ara es relaxa com pot. El que segur que treballa és el *noi dels càntirs*, a la plaça d'Urquinaona: és aprenent en algun taller de la vora i, més enllà d'anar coneixent l'ofici, té la responsabilitat de mantenir els càntirs de tots els companys plens d'aigua fresca. S'imaginen avui un bronze dedicat a un becari que porta cafès? Bé, avui el noi dels càntirs per fi descansa: l'Ajuntament l'ha retirat, temporalment, per tasques de remodelació. A la Font de la Granota, com a la del Trinxa, Campeny va tornar a incorporar el sortidor d'aigua a l'escena representada: el jovenet (o joveneta) protagonista, amb barret de palla i sarró, sembla que ha submergit els braços en un bassal i que ha aconseguit enxampar una granota. Si premem el botó, de la boca de la granota sortirà aigua.

Font de la Pagesa – Pl. de Letamendi

Font de la Palangana
– Av. Diagonal amb carrer del Bruc

Font de la Tortuga – Pl. de Goya

LES FONTS D'EDUARD BATISTA ALENTORN

Eduard Batista Alentorn dugué a terme el gruix de la seva obra en les últimes dècades del segle XIX —és seva la Venus de la Cascada del Parc de la Ciutadella. Pràcticament al final de la seva vida va treballar tres fonts per a l'Eixample, les que van seguir a les de Josep Campeny. Tal com havia passat amb les tres estàtues anteriors, es van inaugurar totes alhora, l'octubre de 1917. En el cas d'Alentorn no sembla que hi hagués cap intent d'establir una unitat temàtica entre les unes i les altres. La **Font de la Tortuga** (a la plaça de Goya) presenta un grup de dos infants grassonets i nus —l'equip d'*E* s'atreveix a sospitar que són angelets— jugant a cavall d'una tortuga. La **Font de la Pagesa** (a la plaça de Letamendi) és la representació d'una pagesa que el destí ha volgut que quedi encarada a la Delegació d'Hisenda. Finalment, la **Font de la Palangana**, també anomenada Font del Negret (a Diagonal amb Bruc) toca un tema que avui resultaria del tot inadmissible (eren altres temps, ens hem de dir): un servent negre sosté una palangana mentre una nena li renta la cara, amb l'objectiu ferm, a força de rentades, d'aclarir-li la pell. Aquesta és la versió més acceptada, malgrat que la identitat del noi negre no està clara: també hi ha qui defensa que no era un servent, sinó un afillat; també hi ha qui diu que ni l'una ni l'altra, que el jovenet tocava el manubri a les Festes de Gràcia.

LES FONTS DE FREDERIC MARÈS

En dues ocasions, separades per alguns anys, l'escultor Frederic Marès va dedicar-se a concebre fonts per a l'Eixample. El primer encàrrec de la Comissió li vingué l'any 1920, i tot allò cristal·litzà en la **Font de la Sardana**, a la plaça de Tetuan, l'única de les fonts de l'Eixample que està feta de pedra en lloc del bronze habitual. Més enllà del baix relleu on es representa una rotllana de sardanistes, el més cèlebre d'aquest brollador és la inscripció amb els versos de Joan Maragall: "La sardana és la dansa més bella de les danses que es fan i es desfan". L'any 1939 els versos es van destruir, per allò del català, i no es tornarien a col·locar fins a l'any 1948. El segon encàrrec de l'Eixample a Frederic Marès fou la **Font del Gall**, que en primera instància es va emplaçar al passeig de Sant Joan, però que des de l'any 1958 es troba a l'anomenada plaça del Gall (a l'avinguda de Roma amb Villarroel). El gall de Marès ha acabat en una plaça de terra, a sota d'algun pi i d'algun plàtan, on habitualment els veïns de la zona hi porten a passejar el gos. L'escultor va congelar la impetuositat de l'animal, el gest de gallardia de la bèstia que es prepara per saludar el nou dia. En qualsevol cas, avui li queda poc per saludar. L'Equip d'*EI* ha visitat a les set del vespre i el sol ja es pon a avinguda de Roma enllà, darrere de l'estació de Sants.

Font del Gall – Av. de Roma
amb carrer de Villarroel

Font de la Sardana – Pl. de Tetuan

Font de l'Efeb – Av. Diagonal
amb carrer de Bailèn

Font de la Caputxeta i el Llop – Pg. de Sant Joan
entre carrer de Rosselló i carrer de Còrsega

FONTS DE JOSEP TENAS I ÀNGEL TARRACH

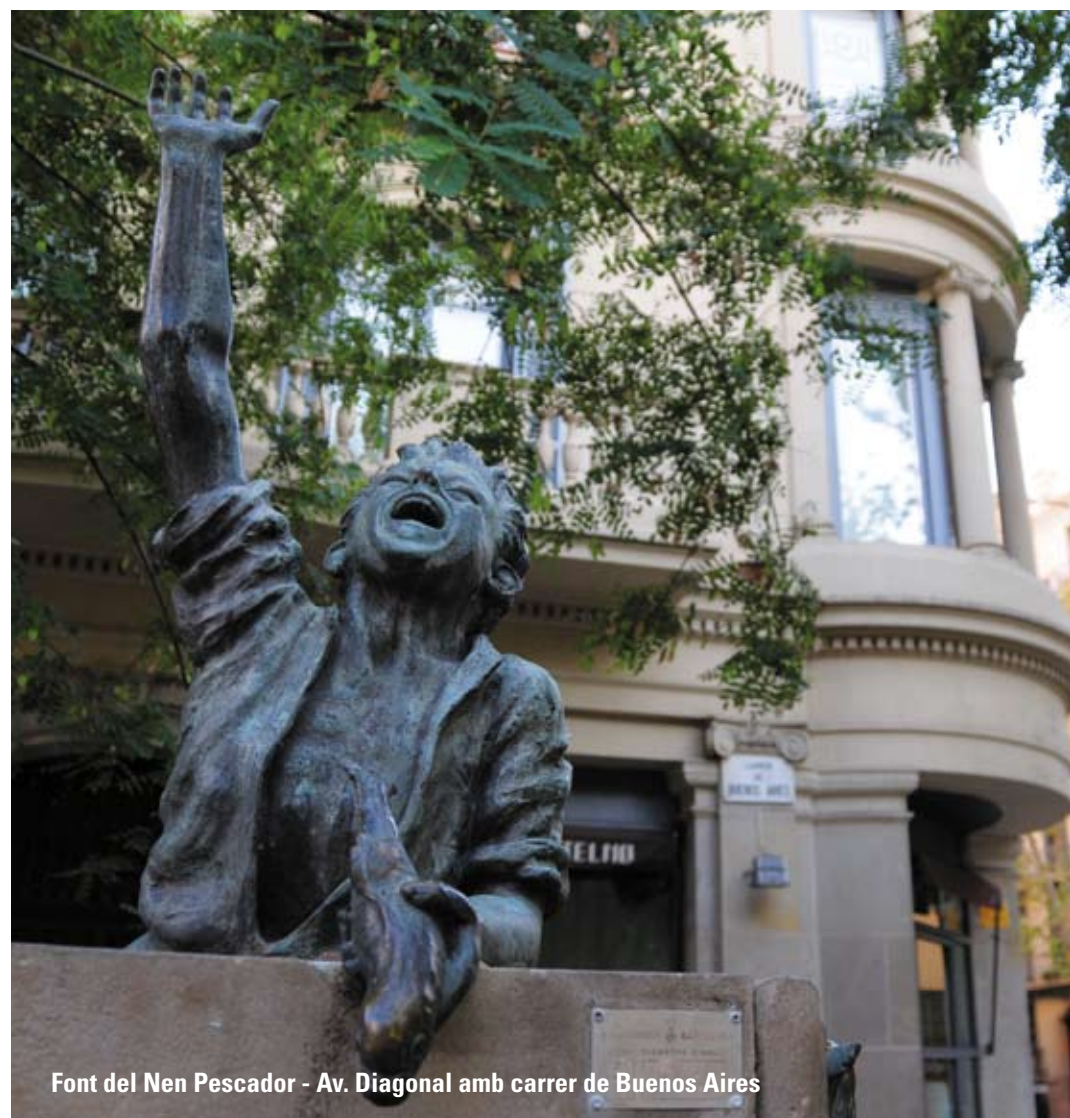
Durant els cinc anys que separen les fonts de la Sardana i el Gall, van aparèixer a l'Eixample dos nous brolladors, inaugurats l'any 1921. La **Font de la Caputxeta i el Llop**, de Josep Tenas, es va emplaçar inicialment a l'Arc de Triomf, però ha acabat sent un sortidor característic dels jardinetes del passeig de Sant Joan, entre Rosselló i Còrsega. És curiós el moment del conte popular escollit: el conjunt escultòric presenta una trobada entre la Caputxeta i el Llop prèvia a qualsevol violència. La nena i l'animal somriuen i transmeten una felicitat fràgil, d'amics que estan condemnats, i tothom ho sap, que l'un intenti devorar l'altra transcorregudes unes hores. Al passeig de Sant Joan la Caputxeta i el Llop s'estan davant d'un parc de jocs infantils. Els nens juguen aliens, de moment, al destí de les dues figures. L'altre brollador inaugurat l'any 1921 fou obra del jove escultor barceloní Àngel Tarrach, que va presentar la **Font de l'Efeb**. Com no podia ser d'una altra manera, en ella un efeb —adolescent bell i efeminat a l'antiguitat clàssica— presenta el seu suggerent nu damunt del basament, a Bailèn amb Diagonal.

FONT DE JOSEP MANUEL BENEDICTO

La **Font del Nen Pescador**, de Josep Manuel Benedicto, és el primer sortidor que es va instal·lar a l'Eixample després de la Guerra Civil. La inauguració va ser el 8 de juliol de 1947, el mateix dia que Benedicto presentava una altra font, la **Blancaneu**, a la plaça de la Gal·la Placídia. Pel nen desmanegat que la protagonitza, la font recorda —malgrat que les separen trenta-cinc anys i una guerra— aquelles estàtues del trinxà, del noi dels càntirs i de la granota de Josep Campeny. A l'avinguda Diagonal amb Casanovas el nen pescador acaba d'agafar un peix mentre alça el braç dret per celebrar la victòria, o potser per avisar algun company de pesca —un amic, un pare— del seu èxit. El conjunt el completen uns tritons, a banda i banda del noieta. L'elecció del tema és sorprenent —l'any 1947 Barcelona devia tenir poques ganes de celebrar l'agafada de peixos— i a mitja Diagonal l'estampa rural resulta més estranya encara. Avui en dia el nen amb prou feines mira a l'encarregat de la franquícia BOSS, a la banda de muntanya de la Diagonal, i els seus parracs contrasten amb la joieria Zapata, just darrere de la font.

Font d'informació:
www.bcn.cat/artpublic, on s'hi troben textos sobre el tema de Montserrat Blanch, Jaume Fabre i Josep Maria Huertas.

Font del Nen Pescador - Av. Diagonal amb carrer de Buenos Aires

// L'EIXAMPLE AL DIA

Estació del Nord

_EL BARRI DE FORT PIENC ESTÀ D'ESTRENA

Recentment han finalitzat diverses obres de millora al barri de Fort Pienc, com per exemple les que s'han dut a terme, en una segona fase, a l'antiga Estació del Nord. L'edifici, construït l'any 1861, ha millorat la seva imatge gràcies a la rehabilitació del vestíbul i l'arranjament de les façanes laterals i posterior, que separen l'espai del vestíbul de la resta de l'estació. També s'ha substituït una part de la coberta que cobreix l'actual poliesportiu. Ben a prop d'aquí, al camp de futbol municipal de Fort Pienc, la principal actuació de millora que s'ha realitzat ha estat la col·locació de gespa artificial en substitució de la sorra. Els vestidors, els espais ubicats a sota dels ponts i els tancaments del camp també han estat objecte de millores. L'alcalde de Barcelona, Jordi Hereu, i la regidora del districte i presidenta de ProEixample, Assumpta Escarp, durant una passejada pel barri, van realitzar una visita a aquestes noves instal·lacions. Finalment, el passatge de Pagès també ha canviat d'imatge amb la renovació de les voreres, les quals s'han deixat a un mateix nivell, la plantació d'arbres i la col·locació del fanal de l'Eixample. D'aquesta manera, es dona continuïtat als treballs de remodelació realitzats en altres passatges del districte.

Camp de futbol municipal de Fort Pienc

Passatge de Pagès

_LA CASA ELIZALDE COMPLEIX 25 ANYS DE SERVEI CULTURAL

Aquest mes d'octubre se celebrarà l'aniversari d'aquest espai que, amb el temps, s'ha convertit en un equipament cívic de referència per a l'Eixample i el conjunt de la ciutat.

Els vint-i-cinc anys d'història del centre cultural s'han aconseguit a base d'una programació que aglutina tant cursos de tots els àmbits del coneixement com activitats gratuïtes, com ara concerts, exposicions, itineraris per la ciutat, sessions de dansa, cinema, màgia o narració de contes.

Al desembre hi haurà una exposició commemorativa de totes les persones que hi participen, tant usuaris com professors, artistes, entitats i col·laboradors.

_COLMADO QUÍLEZ, CENT ANYS D'HISTÒRIA

El popular establiment situat a la cantonada de Rambla Catalunya amb Aragó ja és centenari. Cèlebre tant pels seus productes selectes com per l'històric aparador on s'exposen, el Colmado Quílez ha sobreviscut als canvis de la ciutat, des que el 1908 la família Vilaseca hi va instal·lar una confiteria de barri. Aquest setembre es va celebrar la festa d'aniversari, amb la presència de personalitats del món de la gastronomia, polítics i periodistes; i per a tot aquell que passés pel Colmado Quílez, un generós tast de les millors especialitats que hi venen.

// INSPIRACIÓ A L'EIXAMPLE...

Una ciutat feta sabata

A *Valentina*, una de les cançons d'amor més inspirades de l'enorme disc —en qualitat i quantitat— *El Salmón*, Andrés Calamaro resolía una descripció de l'estimada amb una comparació abrupta: "Valentina es el mapa de Argentina hecho cuerpo de mujer". Potser alguns desocupats després d'escoltar la frase van córrer ràpidament a obrir un atlas, pensant que en els contorns de la pàtria de l'artista hi trobarien pistes per esbrinar com havia de ser aquella Valentina, bonica per força, que la cançó descrivia.

Un primer cop d'ull, però, a la forma del país, els devia eliminar qualsevol neguit de literalitat. O la tal

Valentina tenia un cap enorme —allà per Jujuy i Formosa, a la frontera amb Bolívia i Paraguai—, seguia amb un ventre i un cul considerables —ja som a Buenos Aires— i de mica en mica s'anava empentint fins a acabar reduïda a uns peuetes que difícilment li permetrien mantenir-se dreta —la Terra del Foc—, o, era obvi, Calamaro ens estava parlant d'una altra cosa. Valentina, d'alguna manera, devia ser per a ell una antologia del seu país, devia aplegar en un ésser humà les característiques més entranyables que fan de l'Argentina el lloc on vol viure i vol morir.

L'any 2004 un equip de la marca de sabates mallorquina Camper es va embranchar en una metàfora similar a la de Calamaro amb Valentina i Argentina, però la van situar a Barcelona i la van emmarcar en el seu àmbit: el calçat. Com seria Barcelona si fos sabata? Aquesta era la pregunta a la qual el projecte Locus BCN, en què participaven diversos dissenyadors units per un fil invisible —tots residien a Barcelona—, va intentar respondre. La investigació d'aquells professionals ha quedat en secret: potser hi va haver qui va optar per la via de la postal (un estampat de la Sagrada Família per aquí, una *Font del Gat* per allà) o qui es va centrar en els accidents físics en unes sabates franquejades per cordons blaus (l'un seria el Llobregat; l'altre, el Besòs). En qualsevol cas, en les línies de calçat definitives d'aquell Locus BCN va aparèixer un detall —un d'aquells que poden englobar més veritat que qualsevol descripció literal i exhaustiva— característic de l'Eixample: un panot, la flor de quatre pètals, una d'aquelles peces de vint centímetres quadrats que a principis del segle XX l'Ajuntament de Barcelona va fer dissenyar per pavimentar el districte. Els dissenyadors de Locus BCN ho sabien: el panot havia transcendit la seva funció original i estava preparat per convertir-se en símbol, i per això el van utilitzar en diverses línies, en l'estampat exterior o en les plantilles interiors de les sabates. D'aquesta manera, allò que va començar com una llamborda ha fet un itinerari curiós, un salt de pocs centímetres, si volen, però que per a un panot és tot un esdeveniment: del paviment a les sabates, o de ser trepitjat a ser qui trepitja, o de qualsevol xamfrà del districte a les pàgines d'"Inspiració a l'Eixample".

//sabjes que...

El primer semàfor de la ciutat es va situar a la cruïlla dels carrers de Balmes i de Provença l'1 d'agost de 1929.

El terme "expiatori" aplicat al temple de la Sagrada Família va ser incorporat després de la Setmana Tràgica de 1909, en homenatge als convents i esglésies que van ser cremats.

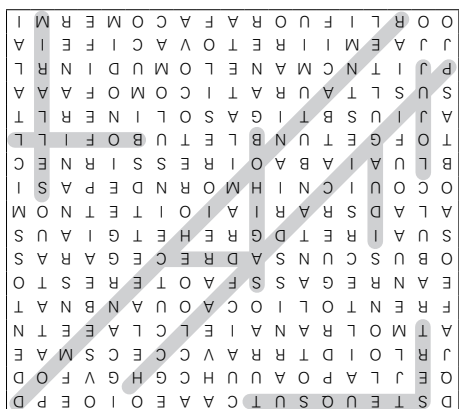
Les escultures originals que adornaven la Casa Lleó Morera, al passeig de Gràcia número 35, foren destruïdes parcialment durant la Guerra Civil, recuperades pel porter de la casa i finalment comprades per Salvador Dalí, que les guardà al seu museu de Figueres, on encara es poden contemplar.

La primera plaça de l'Eixample es trobava on avui s'encreuen els carrers del Consell de Cent i de Llúria. Al bell mig es podia beure d'una font i els edificis que la delimitaven van ser construïts per Josep Cerdà, que no tenia res a veure amb Ildefons Cerdà.

//passatemp de l'Eixample

En aquesta sopa de lletres hi ha el cognom de deu arquitectes que han aixecat algun edifici a l'Eixample. Les paraules poden estar escrites del dret o del revés i en posició horitzontal, vertical o diagonal.

Solució:

D	S	T	E	U	Q	S	U	T	C	A	A	E	O	I	O	E	P	D
Q	E	J	L	A	P	O	A	U	H	C	G	H	G	V	F	O	D	
J	R	L	O	I	D	T	R	R	A	V	C	C	E	C	S	M	A	E
A	T	M	O	L	R	A	N	A	I	E	L	C	L	A	E	E	T	N
F	R	E	N	T	O	L	I	O	C	A	O	U	A	N	B	N	A	T
E	A	N	R	E	G	A	S	S	F	A	O	T	E	R	E	S	T	O
O	B	U	S	C	U	N	S	A	D	R	E	C	E	G	A	R	A	S
S	U	A	I	R	E	T	D	G	R	E	H	E	T	G	I	A	U	S
A	L	A	D	S	R	A	R	I	A	I	O	I	T	E	T	N	O	M
O	C	O	U	I	C	N	I	H	M	O	R	N	D	E	P	A	S	I
B	L	U	A	I	A	B	A	O	I	R	E	S	S	I	R	N	E	C
T	O	F	G	E	T	U	N	B	L	E	T	U	B	O	F	I	L	L
A	J	I	U	S	B	T	I	G	A	S	O	L	I	N	E	R	L	T
S	U	S	L	T	A	U	R	A	T	I	C	O	M	O	F	A	A	A
P	J	I	T	N	C	M	A	N	E	L	O	M	U	D	I	N	R	L
J	J	A	E	M	I	I	R	E	T	O	V	A	C	I	F	E	I	A
O	O	R	L	I	F	U	O	R	A	F	A	C	O	M	E	R	M	I

Si voleu rebre gratuïtament les nostres publicacions, podeu fer-nos arribar aquesta butlleta per fax al núm. 934 575 148 o per correu al carrer de València, 307, 1r, 2a, 08009 Barcelona. Si ho preferiu podeu enviar-nos les vostres dades a l'adreça de correu electrònic proeixample@proeixample.cat. Les publicacions només es distribuïran a Barcelona ciutat.

NOM:

COGNOMS:

DOMICILI:

NÚM:

PIS:

CODI POSTAL:

POBLACIÓ:

TELÈFON:

E-MAIL:

Aquestes dades seran incloses en una base de dades per a ús exclusiu de ProEixample amb la finalitat de poder-vos informar dels nostres serveis i activitats. De conformitat amb el que disposa la LO 15/1999, en cap cas seran cedides o venudes a tercers, conservant en tot moment la possibilitat d'exercir els vostres drets d'accés, rectificació i cancel·lació de dades.

SIGNATURA:

// comerços amb molta història

FERRETERIA DOMÈNECH C/ VALÈNCIA, 381

Un comerç de noranta anys que fa olor de nou

La Ferreteria Domènech celebra aniversari. Fa noranta anys rodons que un perit industrial i mecànic —tenia un diploma signat per Alfons XIII— anomenat Pere Domènech Nicolau va inaugurar-la en el 381 del carrer de València —entre Nàpols i Sicília, a tocar de la Diagonal. En el mateix local Isabel Simeón i Isidre Monferrer expliquen avui, envoltats de productes de jardineria, pegues de tota mena —“són un dels productes estrella, no hi ha dia que no en venguis”— i caixes d’eines, la història del negoci. És una història que donaria per a una novel·la costumista —el text de la contraportada de la qual podria anunciar que “La història dels Domènech és la història del segle XX a casa nostra”—, en la qual patrons i empleats es relacionen sense necessitat de ser antagonistes, i en la qual la família d’Isabel Simeón ha estat implicada, d’una manera o altra, des dels inicis.

Tot comença amb un jove empleat del senyor Domènech, que en esclatar la Guerra Civil va ser cridat a files. “Els assalariats que abandonaven el lloc de treball per anar a la guerra” —explica la Isabel— “tenien dret que un familiar els substituís; d’aquesta manera, el 28 d’abril de 1936 la meua mare va començar a treballar aquí on som avui”. I la mare va treballar-hi fins a l’any 1947, quan es va casar i va decidir ajudar en la botiga de queviures del Poble Sec del seu marit. Però la família de la Isabel no va allunyar-se de la Ferreteria Domènech, més aviat al contrari: veient que moriria sense descendència, el senyor Domènech va convertir el seu negoci en una societat, que incloïa, per una banda, la seva esposa i, per l’altra, el pare i la mare de la Isabel i l’Eugènia, la tieta; més endavant el senyor Domènech va quedar vidu, i aquella Eugènia amb el temps es va convertir en la dona de l’antic patró... La Isabel va començar a treballar-hi amb tretze anys, només als estius; l’Isidre va anar-hi a parar l’any 1972, en una època en què despatxaven “geladores, neveres de gel Pingüino i molta cosa a l’engròs per a fàbriques i tallers que avui han marxat fora de la ciutat”.

Avui la Ferreteria Domènech s’ha quedat amb la venda al detall —ferreteria domèstica, bricolatge i parament de la llar—, i l’Isidre i la Isabel en són els propietaris i s’hi dediquen en cos i ànima —“no puc evitar anar a mirar altres ferreteries per veure com les tenen”, explica la Isabel, “i la nostra és la millor”—. Malgrat els noranta anys, el negoci fa olor de nou: l’any 2003 van enderrocar l’antic edifici i, després d’uns anys traslladats al carrer Nàpols, van inaugurar aquest local nou, de dues plantes i mobles fantàstics d’IKEA. Que la cosa ve de llarg, però, es pot deduir per les eines antigues i les fotografies que pengen de la paret. “A la llarga, a la llarga”, parla orgullós l’Isidre, “hem anat fent un museu”: el propietari assenyala la col·lecció d’eines, pràcticament totes cedides per clients, i en destaca l’evolució de les claus angleses i un soldador que pertanyia a un mecànic de transatlàntic. També té una calculadora mecànica: “Sí la sabies manegar, feia arrels quadrades i tot!”. Pel que fa a les fotografies, criden l’atenció les cabres pasturant en un camp, i al mig del camp, la Sagrada Família. En una altra, la mare de l’Isidre està disfressada de Pare Noel, a la porta de l’establiment. En una tercera, el tramvia 60, amb publicitat de Coñac Valdespino, circula per València en sentit Llobregat —encara faltava molt per al canvi de sentit dels Jocs Olímpics— just a l’alçada de la Ferreteria Domènech; al costat, al cine Triana —“que abans de la guerra es deia Trianon, però que per allò d’espanyolitzar-ho tot va acabar com Triana”, explica l’Isidre— hi feien *Anatomía de un asesinato*, d’Otto Preminger. En aquella època el carrer de València patia trànsit de camions, a falta d’una ronda que evités que creuessin la ciutat. “Anava molt bé això dels camions, perquè es venien més bombetes”, enuncia enigmàtic l’Isidre. L’Equip d’E es disposa a anotar-ho ràpidament, però a mig escriure’l, el sil·logisme no s’acaba d’entendre. “Perdó?”. “Sí, els camions, ara frena, ara arrenca, provocaven moltes vibracions a les cases del voltant, i fonien les bombetes”.

